מסורת השס"ם

עין משפט נר מצוה

מצוה למימר להו • בריש״א לי דינא בעיתו לי פשרה בעיתו לי אתה רשאי לבטוע הא מקודם גמר דין רשאי לבטוע וה״נ רשום הוא: מיכא ביניייהו מעמם • לה״ק אפילו שמע דבריהם רשאי לבטוע עד שיגמר הדין ואומר ״זה זכאי וזה חייב״ גר״ש בן מנסיא משתשמע לא דבריהם וידעת להיכן טוה אע״ג דלא גמר אין רשאי לבטוע: מקרא זה • וכוטע כרך: אלא כנגד מעשה העגל • שעשה אהרן פשרה ביד לבטוע הא לעגמו לעשות להם את העגל: ויבן תורה אור

מזבח • הבין מהזבות לפניו שהרגו את חור על שלא עשה להם: אהרן • כהן ונביא היה: ולא פוא לבו מקנאה • דהא סופן לעשות כן בזכריה בן יהוידע ויחרב בית המקדש על כך: וסני מנאי • דלית להו ״משתשמע דבריהם לי אתה רשאי לבטוע״: פאי פוטר • מיס מאי דרשי ביה: מחילת דינו • לעתיד לבא: על דברי תורה • שלא עסק בתורה: פוטר מיס • שפוטר התורה מעליו הוא רשאים מדוע תורה נמשלה למים דכתיב (ישעיה נה) ״הוי כל צמא לכו למים״: לגינורא דבידקא • כשהגר גדל פעמים שהוא יוצא לשדות שעל גפיו כעין גינרים ועיטרות קטנים ואם איט סותמו מיד הולך ומרחיב ושוב איט יכול לסותמו והייט דקאמר קרא פוטר מים רשאים מדון לומר רשאים מדון ומריבה דומה לפוטר מים פוטר: פותח כמו פטור רחם (שמות יג): לגודא דגמלא • דפין של גפר בתחילה כשדורסין עליהם מעגעות וסוף מתחזקות ונקבעות במקומן והכי נמי כשאדם מרבה בקטטה מתחזקת ונקבעת ולא מקרא נפקא: מוכיח דשמע ואדיש • אשריו שסומע תרפתו ושותק ומרגיל בכך, ואדיש = כמו דדש דש (גיטין דף נו): חלפוה ביתיה מלה • הלכו להם בשתיקתו מלה רעות שהיו בתות עליו על ידי התגר: פוטר מים • המתחיל(ה) (מדון) ופותח בקטטה הוא תחילת מלה דיני: מדון • טוריקון מלה: מלה דני ל״ת מדון בגימטריא מלה: אחרי אלם נגבא לא מיקטיל • כלומר אם עובר אדם עבירה פעמים ואם ולא בא עליו פורענות אל יתמה דאחרי הלם נגבא לא מיקטיל וסופו ללקות באחרונה: שב בירי לשלמנא • שבע בורות כרויות לרגלי איש שלום ומכולם יגלו: וחד בירא לעביד ביש • לעשה רשעה: ייפול • בתקלה לרשעה הבאה לו: דמבי דינא שקלוה גלמוי • מי שנטלו ב״ד עליתו לפורענה לאחר: ליומר וליזיל • הולך ודין אמת דבו לא הפסיד כלום אלא גזלה הוליאו מידו: כל הפס פוס • ביתרו כתיב ומשמע לא שגא זכאי ולא שגא חייב כולן במשמע: היא ניימא ודיקולא שפיל • כשהאשה מנמנמת הסל שעל ראשה שהיא נוקמת בו פולכה ומלכת ידיה בו שפיל כלומר מתוך שהיא עצלה אין מלאכתה ניכרת וכולן משלות הן: אדייה לגזיזיה וקם • הריס לגרופו עלי ועמד לגגדי: רמיתין כוס עזיזא • כשלהבתיו היתה עזה ביני לאשתי: אפוהיא דספסירא שכיבן • על רוחב הסייף הייט שוכבים שניט: לא פני לן • לא די לנו: פרי כלן פשרה • נובה מן הקרקע הרי משרה שכיבתו בעשרה טפחים סמוך לקרקע ועוד באורך הכפורת באמתה וחצי: ולבסוף • בבהמ״ק היה גבוה שלשים אמה ואורכו שש״ס וכשחטולו נאמר להם אין אם תבנו לי שתוכל שכינתי להיות מתומלמת בתוכו: עפה לקוס • לאסתלק משער ב״ד: ממתו

[עמ״ש תוספו' גיטין פח. ד״ה וכתיב]

שבת לא: [קדושין מ:]

הגהות הב״ח

(ה) רש״י ד״ה פוטר מים המתחיל ופותח בקטטה רחשים מדון הוא:

[תרגום של בעמ לרוחקן]

סוכה ד:

רש״ל כי שהוא דיבור אחד עם דגמיל

[ע״ל]

[ע״ל נחמני]

ינמות קט:

נד א מיי׳ פכ״ב מהל׳ סנהדרין הלכה ד סמג עשין קז טוש״ע ח״מ סימן יב סעיף ג:

נה ב מיי׳ פ״ג מהל׳ תשובה הלכה ס סמג עשין יב ונטור וס״ע יד סימן רמז שעיף יט:

נו ג מיי׳ פ״ג מהלכות תשובה הלכה ה:

נז ד ה ו מיי׳ מהלכות סנהדרין הלכה ח ט סמג עשין קז טוש״ע ח״מ סימן ח סעיף ג:

"מצוה למימרא להו "אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו", היינו תנא קמא? איכא בינייהו מצוה: רבי יהושע בן קרחה סבר מצוה ת״ק סבר רשות, היינו דר״ש בן מנסיא? איכא בינייהו: משתשמע דבריהן ואתה יודע להיכן הדין נוטה אי אתה רשאי לומר להן צאו ובצעו ופליגא דרבי תנחום בר חנילאי דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר "ויירא אהרן ויבן מזבח לפניו" מה ראה? א״ר בנימין בר יפת א״ר אלעזר: ראה חור שזבוח לפניו, אמר: אי לא שמענא להו השתא עבדו לי כדעבדן בחור ומיקטיל בי *אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא ולא הויא להו תקנתא לעולם, מוטב דליעבדו לעגל אפשר הויא להו תקנתא בתשובה. ותני תנאי "פוטר מים ראשית מדון" מאי דרש ביה? דדרב המנונא *דאמר רב המנונא "אין תחילת דינו של אדם נידון אלא על דברי תורה שנאמר "פוטר מים ראשית מדון". אמר רב הונא האי תיגרא דמיא לגינורא דבידקא דמיא: כיון דרווח רווח, אביי קשישא אמר רבא לגודא דגמלא כיון דקם קם: שמע"ל ושת"ל שב"ע זמירו"ת הו"א סימן: ההוא דהוה קאמר ואזיל "טוביה דשמע" ואדיש חלפוה בישתיה מאה' א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב "פוטר מים ראשית מדון"=ריש מאה דיני ההוא דהוה קאמר ואזיל אתרתי' תלת גנבא לא מיקטל' א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב "כה אמר ה' על שלשה פשעי ישראל ועל ארבעה לא אשיבנו" ההוא דהוה קאמר ואזיל "שב בירי לשלמנא וחדא לעביד ביש" א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב "כי שבע יפול צדיק וקם" (*ורשע יפול באחת) ההוא דהוה קאמר ואזיל דאזיל מבי דינא שקל גלימא ליומר זמר וליזיל באורחא' א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב "וגם כל העם הזה על מקומו יבא בשלום" ההוא דהוה קאמר ואזיל "היא ניימא ודיקולא שפיל' אמר ליה שמואל לרב יהודה קרא כתיב "בעצלתים ימך המקרה, וגו'" ההוא דהוה קאמר ואזיל' גברא *דרחיצנא עליה *אדייה לגזיזיה וקם א"ל שמואל לרב יהודה קרא כתיב "גם איש שלומי אשר בטחתי בו וגו'" ההוא דהוה קאמר ואזיל "כי רחימתין הוה עזיזא, אפתיא דספסירא שכיבן, השתא דלא עזיזא רחימתין, פוריא בר שתין גרמידי לא סגי לן' אמר רב הונא קרא כתיב "מעלקרא כתיב "ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת" *ותניא ארון תשעה וכפורת טפח הרי כאן עשרה "וכתיב "והבית אשר בנה המלך שלמה לה' ששים אמה ארכו ועשרים רחבו ושלשים אמה קומתו" ולבסוף כתיב "כה אמר ה' השמים כסאי והארץ הדום רגלי איזה בית אשר תבנו לי וגו'". מאי משמע דהאי "לא תגורו" לישנא דכנושי הוא: אמר רב נחמן אמר קרא "יין לא תשתה ולא תאנור" רב אחא בר יעקב אמר מהכא "תכין בקיץ לחמה, אגרה בקציר מאכלה" רב אחא בריה דרב איקא אמר מהכא "אוגר בקיץ בן משכיל": אמ"ת ממו"ן יראה"ה סימן: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן "כל דיין שדן דין *אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר "אלהים נצב בעדת אל, בקרב אלהים ישפוט", וכל דיין שאינו דן דין אמת לאמיתו גורם לשכינה שתסתלק מישראל שנאמר "משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה' וגו' ואמר רבי שמואל בר (*נחמני) אמר רבי יונתן "כל דיין שנוטל מזה ונותן לזה שלא כדין הקדוש ברוך הוא נוטל ממנו נפש שנאמר "אל תגזול דל כי דל הוא ואל תדכא עני בשער, כי ה' יריב ריבם וקבע את קובעיהם נפש" ואמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן *"לעולם יראה דיין עצמו כאילו חרב מונחת לו בין ירכותיו וגיהנם פתוחה לו מתחתיו שנאמר

כנגד מעשה העגל. מקרא דתורת אמת קאי כדכתיב בסיפיה ורבים הטיב משון שיהא להם תקנה כדמסיק: אלא על דברי תורה • והא דאמרינן בפרק במה מדליקין (שבת דף לא:) שטולאין לו בשאת ונתת בחמונה ואח״כ קבעת עתים לתורה התם בחדש שעוסק בתורה מיירי אלא שלא קבע עתים והכא מיירי כשלא עסק כלל אי נמי שואלים לו תחילה על משא ומתן בחמונה ומ״מ יקבל דינו תחילה על דברי תורה והכי דריש ליה לקרא תחלת גילוי דינו כמה שנטשו מדברי תורה*:

לגודא דגמלא • וה״ק פוטר מים דהייט גודא דגמלא שפוטרת את האדם מן המים כך הוא רשאים מדון: שאינו

מבנה
2 מלים לאה דומה ריב ומלוקה

נוסח/מבנה
סיבה על אמירת ראמרת
פסוקים שמביאים אמירות הבל

[אין זה נפסוק אלא כך אתה ורשעים ישלו ברעה ודע דבילקוט ליתא (לי תיבות הבלו)]

[פי׳ הרים כלי זייגו עלי ערוך ערך גן]

ולבסוף כתיב והבית כנ״ל הש״ל

נוסח/מבנה
סיבה על אמירות של רשאמרת ר׳ נחמני אמר ר׳ יונתן בדיון

סוטה עז: [ע׳ תוס׳ שבת י׳. ועוד ביתר ביאור בתו׳ ב״ב מ: ד״ה דין ותוס׳ מגילה עז: ד״ה זה]

רבינו חננאל

אי דינא בעיתו אי פשרה בעיתו ואף על גב שנתבלה הדיב וכן יש לו לדיין לומר לאדם חזק אני נוקק לכם שמא יתחייב החזק ונמצא החזק רודפי לדיין וכו׳ ור׳ תנחום בר חנילאי דריש האי קרא פוטר מים ראשית מדון במעשה דאהרן בעגל שנא׳ ויירא אהרן ויבן מזבח לפניו מה ראה אמר רבי אלעזר ראה חור וזבוח לפניו אמר אי לא שמענא להו השתא כמלי נמי לדידי ומתקיימא בהן אם יהרג במקדש ה׳ כהן ונביא ולית לה תקנתא בתשובה לעולם אשר אמרים במעשה העגל אשר דהדרי בתשובה והויא תקנתא וכו׳ ואסיקנא כל דיין שדן דין אמת לאמיתו משרה שכינה על ישראל שנאמר אלהים נצב בעדת אל וגו׳ והמעוות מסלק שכינה שנאמר משוד עניים מאנקת אביונים עתה אקום יאמר ה׳ וכל דיין שנוטל ממון מזה שלא כדין ונותנו לזה הקב״ה נוכה נפש ממנו שנאמר אל תגזול דל כי דל הוא ואומר כי ה׳ יריב ריבם וגו׳ כתיב